

НАТПИСИ И ЗАПИСИ
INSCRIPTIONS & SCRIPTURES
Vol. V (2019)

Центар за историјску географију и историјску демографију
Филозофског факултета Универзитета у Београду
Народни музеј Пожаревац

НАТПИСИ И ЗАПИСИ
INSCRIPTIONS & SCRIPTURES

Издавачи

Центар за историјску географију и историјску демографију
Филозофски факултет Универзитета у Београду
Народни музеј Пожаревац

Адреса редакције
Чика Љубина 18 – 20, Београд

Електронска пошта
natpisizapisi@gmail.com
rujiste1961@gmail.com

Издавачки савет

Председник савета:

Др Синиша Мишић, редовни професор,
Филозофски факултет – Универзитет у Београду

Чланови савета:

Виолета Михајловић, Крушевац; др Војислав Јелић, редовни професор, Филозофски факултет, Београд; др Никола Самарџић, редовни професор, Филозофски факултет, Београд; др Радивој Радић, редовни професор, Филозофски факултет, Београд; др Драгиша Бојовић, редовни професор, Филозофски факултет, Ниш; др Данијела Стефановић, редовни професор, Филозофски факултет, Београд; др Сузана Рајић, редовни професор, Филозофски факултет, Београд; др Снежана Божанић, ванредни професор, Филозофски факултет, Нови Сад; др Дејан Јечменица, ванредни професор, Филозофски факултет, Београд; др Марија Копривица, доцент, Филозофски факултет, Београд.

Главни и одговорни уредник

Др Владета Петровић, научни сарадник, Историјски институт, Београд

РЕДАКЦИЈА

Др Владимир Алексић (заменик уредника), доцент, Филозофски факултет, Ниш;
др Синиша Мишић; Виолета Михајловић; др Радивој Радић; др Драгиша Бојовић;
др Гордан Бојковић, научни сарадник; др Дејан Радичевић, доцент, Филозофски факултет,
Београд; др Александар Николов, ванредни професор, Историјски факултет, Софија;
др Александра Фостиков, научни сарадник, Историјски институт;
Магдалена Селаковић (секретар редакције)

Редакција се не сматра одговорном за ставове и мишљење аутора текстова (Editorial board holds no responsibility over attitudes and opinions expressed by the authors).

Часопис НАТПИСИ И ЗАПИСИ се штампа један број годишње.

ЦЕНТАР ЗА ИСТОРИЈСКУ ГЕОГРАФИЈУ И ИСТОРИЈСКУ ДЕМОГРАФИЈУ
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ – ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НАРОДНИ МУЗЕЈ ПОЖАРЕВАЦ

НАТПИСИ И ЗАПИСИ
INSCRIPTIONS & SCRIPTURES

5 (2019)

Београд/Пожаревац
2019.

CIP Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

003:811(497.11)

НАТПИСИ и записи = Inscriptions & scriptures / главни и одговорни уредник Владета Петровић. – Vol. 5 (2019)-.- Београд: Центар за историјску географију и историјску демографију Филозофског факултета Универзитета у Београду ; Пожаревац: Народни музеј, 2019 – (Смедерево : SD Press). – 24 cm

Годишње.

ISSN 2406 – 2766 = Натписи и записи
COBISS.SR – ID 215293452

Прихваћено за штампу на седници Редакције 15. новембра 2019. године

САДРЖАЈ/CONTENT

НАТПИСИ/INSCRIPTIONS

Чланци/Papers

- Дејан Радисављевић, *Средњовековни надгробни натписи из слива Рибарске реке код Крушевца* 9
Dejan Radisavljević, *Medieval grave inscription from the basion of the River Ribarska nearby Kruševac*
- Виолета Михајловић, *Натпис о обнови цркве Рођења Богородице у Бељајци код Деспотовца* 25
Violeta Mihajlović, *Inscription about the reconstruction of the Church of The Birth of Holy Virgin in the village Beljaljka nearby Despotovac*
- Небојша Мићић, *Натписи из Мајдана на Руднику* 29
Nebojša Mičić, *Inscriptions from Majdan on Rudnik*
- Драгана Јањић, Иван Бецић, *Натпис из Студенице* 41
Dragana Janjić, Ivan Becić, *Inscription from Studenica*
- Александра Фостиков, *Спомени – надгробници у Доњем Лопижу* 47
Aleksandra Fostikov, *Memories – Grave Stones in Donji Lopiž*
- Гордан Бојковић, *Натписи у манастиру Заова* 51
Gordan Bojković, *Inscriptions in the Zaova Monastery*

Прилози/Supplements

- Милица Божић, *Заветни крст из села Штрбац, општина Књажевац* 57
Milica Božić, *Sacrificial Cross, from the village Štrbac, municipality of Knjaževac*

ЗАПИСИ/SCRIPTURES

- Владимир Алексић, *Средњовековни записи и стори мапе на примеру записа Инока из Далше*.....61
Vladimir Aleksić, *Medieval Inscriptions and Story Maps on the Example of Inscription of Inok from Dalša*

Критике/ Critical Reviews

- Синиша Мишић, *Суноврат Методологије историјских истраживања (поводом писанија Ђ. Бубала у Зборнику МСИ 98 (2/2018) 117 - 155)* 69
Siniša Misić, *Downfall of the Methodology of the Historical Researches (inspired by writing of Đ. Bubalo in Collection of Works from History by Matica Srpska (Zbornik MSI) 98 (2/2018) 117-155)*

Драгана Ј. Јањић

виши научни сарадник

Институт за српску културу – Приштина / Лепосавић

dragana.janjicka@gmail.com

Иван М. Бецић

виши научни сарадник

Институт за српску културу – Приштина / Лепосавић

becic89@gmail.com

НАТПИС ИЗ СТУДЕНИЦЕ

Апстракт: Манастир Студеница заузима посебно место међу српским манастирима, услед учешћа готово целокупне династије Немањића у стварању његовог амбијента. Приликом археолошких ископавања на простору манастирског комплекса у Студеници, поред цркве Светог Николе, заједно са остацима шута пронађен је и извесни натпис. Реч је о натпису који датира из XIX века, а сведочи о времену када је утврђена чесма (извор) и време када је обновљена. У раду је, на основу доступне грађе, анализиран текст натписа и околности у којима је он настао.

Кључне речи: натпис дародавца, Студеница, епископ, јеромонах, Црква, извор (чесма).

Вековнобивствовање Срба у Османском царству било је претња националном и верском идентитету, као и културној идентификацији. Као чувар националног идентитета истакла се Српска православна црква са јасно уређеном организацијом и постављеним циљевима етничке посебности. Отуда су српски манастири често били „саучесници“ у борбама устаника или хришћанских држава против Османлија на простору Србије. Иако је уживала извесну аутономију, Српска црква морала је водити рачуна да се не истиче превише у архитектонском погледу јер је сваки наговештај истицања хришћанства бивао лоше окарактерисан код османских власти.

Османлије су биле свесне од каквог је значаја за Србе био манастир Студеница, будући да су се у њему налазиле мошти светог краља Стефана Првовенчаног, као и какве су опасности од манастира постојале, па су га често држале под својом контролом, пљачкале га и током честих ратова рушиле.

Стога, монаси су били принуђени да склањају мошти светог краља са једног места на друго.

У време избијања Првог српског устанка Студеница је територијално припадала администрацији Новопазарског санџака, те су њени монаси од самог почетка устанка могли имати везе са Косовом и Метохијом и тако помагати устанак. Као вид несебичне помоћи јасно се истиче помоћ у новцу студеничких монаха српским устаницима у време Првог српског устанка. Заједно са народом су учествовали у ослобађању од Турака током војне операције капетана Радича Петровића, 1806. године.¹ Братство манастира делило је судбину српског народа и по томе што је често било принуђено да се склања са манастирског поседа и обитава у светињама које су се налазиле на штићенијем простору.

Српска револуција, као борба за национално, верско, културно, просветно, економ-

¹ Љ. Дурковић Јакшић, „Учешће братства Студеничана у Карађорђевој устанку страдање Студенице и спашавање моштију светог краља“, *Осам векова Студенице*, Београд 1986, 276 - 277.

ско и социјално ослобођење, изнедрила је Кнежевину Србију, 1830. године, као вазалну творевину унутар Османског царства. Осим елемената државности, Србија је добила и верску посебност, тако да је била у могућности да се посвети обнови и изградњи црквене архитектуре и потребних пратећих објеката.

Други хатишериф и берат прочитани су у Београду на Ташмајдану на дан Св. Првозваног Андрије, 30. новембра/12. децембра 1830. године, на турском, а сутрадан на српском језику.² Хатишериф из 1830. године признао је Србима у Кнежевини слободу вере и право на сопствену вишу јерархију, уз звоњаву са београдских храмова, први пут после слома Првог српског устанка. На инсистирање кнеза Милоша Обреновића, а уз подршку Русије, Васељенска патријаршија посветила је архимандрита Мелентија Поповића за београдског митрополита, а Нићифора Максимовића за епископа, да би потом, Конкордатом, потписаним у септембру 1831. године, дала Кнежевини црквену аутономију, која ће се у свом пуном облику развити у периоду између Другог и Трећег хатишерифа (1830–1830). На простору Србије образоване су две епископије, београдска и ужичка, док је трећа, Тимочка, образована 1834. године, припајањем шест нахија.³

Почетак XIX века Студеница је дочекала разграђена, са опустошеним црквама и полуразрушеним манастирским здањима подизаним на остацима старијих грађевина, засутих слојевима насипа и шута. Први радови, руковођени жељом да се некадашњој „царској лаври“ врати бар део ранијег сјаја, започети су већ у периоду прве владе кнеза Милоша, непосредно након ослобођења. Манастир је тада ограђен, подигнут је нови конак, а посебна пажња посвећена је радовима на Богородичиној цркви.⁴

У оквиру српске кнежевине манастир је добио могућност за опоравак јер су му уступљени приходи од села у околини која су чинила парохију Студенице, а у међувремену

је добио и повраћај земљишта која су раније припадала манастиру. Указом из 1836. године, приход од манастирских парохија припадао је искључиво манастирима, а током 1837. године суденички монаси покренули су и питање манастирске земље која им је била отета.⁵ Парохију манастира чинило је тринаест села, што је омогућавало врло солидана материјална примања.⁶

Геоморфолошке карактеристике рељефа на коме се простире манастир Студеница одликује микролокација доњег тока реке Студенице, која обликује планински масив Чемерна на северној и Радочела на јужној страни. Геолошки састав стена је разноврстан, а доминирају магматске и седименте стене. Природни ресурси студеничког краја значајни су по налазитима мермера на источним и североисточним падинама Радочела. Трагови вађења мермера у средњовековним каменоломима у Врањеви и Котлине у засеоку Божићима, активни су све до наших дана. Подигнута на заравни под северном падином Радочела, конфигурација терена образовала се према наплавинама вода које су се сливале низ падине Радочела.⁷

Истраживањима која су започела током прве половине XIX века, закључно са систематским археолошким ископавањима до 2014. године, констатује се покушај регулација површинских вода на простору око Богородичине цркве и цркве Светог Николе, укопавањем дренажних канала и отклањањем слојева насипа и наплавина.⁸

Велика концентрација подземних вода наговештава постојање извора и чесми у оквиру манастирског комплекса, а о томе сведочи и натпис пронађен поред цркве Светог Николе. Настао је у време обнове манастира Студенице, која је започела тридесетих године XIX века, а настављена, споријим ритмом, у наредних неколико деценија.⁹

2 Р. Љушић, *Кнежевина Србија 1830 - 1839*, Београд 2004, 13.

3 Исто, 21

4 Љ. Дурковић Јакшић, „Обнављање манастира Студенице и пренос из Каленића моштију светога краља Стефана Првовенчаног 1839. године”, *Осам векова Студенице*, 287–298.

5 Љ. Дурковић Јакшић, „Обнављање манастира Студенице и пренос из Каленића моштију светога краља Стефана Првовенчаног 1839. године”, 285- 286.

6 Г. Бабић, В. Кораћ, С. Ћирковић, *Студеница*, Београд 1986, 184-186.

7 М. Поповић, *Манастир Студеница археолошка открића*, Београд 2015, 29.

8 Исто, 29.

9 М. Поповић, *Манастир Студеница археолошка открића*, 7-11.

Натпис на каменој плочи пронађеној крај Цркве Св. Николе у манастиру Студеница

Текст натписа:

**Во има Оца и Сина
и Свѣтаго Духа азъ рабъ божій
архиереј Сербскій Максимъ Саввичъ
православній Епископъ шабачкій
водрузих источникъ¹⁰ сей за честь с(вѣ)
т(аго) Саве првог. архіепископа српског
1843 лѣта 6 маѣ**

**Овај Источникъ обнови кром.
Студеничкій**

Ееофилъ Павловић 6: Августа 1856: го =

Превод натписа:

У име Оца и Сина

И Светога Духа ја слуга божији

Архијереј српски Максим Савић

Православни епископ шабачких утврдих
(подигох)

овај извор у част Светог Саве првог архие
епископа српског 1843 године 6 маја

Овај Извор обнови јеромонах Студенички
Теофил Павловић 6: Августа 1856: године

¹⁰ G. W. H. Lampe, *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford, 1961, 1080. С. Петковић, *Речник црквенословенскога језика*, Сремски Карловци, 1935, 91.

На основу достављеног снимка студеничког натписа из приложеног текста урезаног на каменој плочи, реч је о подигнутом извору са натписом високог црквеног достојанственика у част Светог Саве, да би, једанаест година касније, исти извор био обновљен од стране студеничког јеромонаха. Сама реч *источникъ* у црквенословенском језику означава извор, врело, од грчког *πηγή* и може представљати синоним за чесму или бунар – *фрѣар*.

Натпис је писан старом српском ортографијом XIX века на коме се уочавају два стила писања. Први део текста писан је старим српским језиком предвуковског периода, уз употребу слова **Ѣ, ѡ, ѣ, љ, њ, њ**, пред Вукове азбуке, односно употребљавају се словне комбинације за оне гласове за које су недостајала посебна слова *i* и *ij*, док ортографија другог дела текста, последње две реченице, од слова нове азбуке има слово **ћ** уз додатак меког знака **ь**, словне комбинације за оне гласове који су наилазили на отпор у српској азбуци. Стога се и даље писало старом азбуком, обогаћеном словима **ћ, љ и џ**.¹¹ Први

¹¹ П. Ивић, Ј. Кашић „О језику код Срба у раздобљу од

део натписа, писан српском ортографијом предвуковског времена припада самом дародавцу, док су последња два реда настала у периоду обнове чесме.

На студеничком натпису из 1843. године помиње се архијереј шабачки Максим Савић (1839–1842), за кога се каже да је *утврдио овај извор у част Св. Саве, првог архиепископа српског*. За епископа Максима Савића, рођеног 1800. године, подаци говоре да је родом био из чачанског округа (село Вранешима). Црквено образовање стекао је у манастирима Жичи, Враћевшници и Фенеку. Рукоположен је у чин ђакона 1820. године од стране београдског митрополита Агатангела, а презвитерски чин добио је 1825. године.¹²

По рукоположењу за јеромонаха, налазио се је у манастиру Каленићу, где је у међувремену постао члан београдске црквене конзисторије. Године 1839. произведен је у степен архимандрита, а после смрти епископа Герасима II, као члан црквене конзисторије, изабран је, 4. јуна исте године, за шабачког епископа.¹³

Архипастирска служба епископа Максима Савића везује се за пренос моштију Светог Стефана Првовенчаног, које су се налазиле у манастиру Каленићу, односно за завршетак обнове манастирског комплекса 1839. године, када су враћене у манастир Студеницу, залагањем тадашњег суденичког игумана и архимандрита, Максимовог стрица, Гаврила Миљковића (1816–1849).¹⁴

Наиме, мошти светог краља налазиле су се неко време преко Саве у манастиру Фенеку, у који су пренете приликом турског освајања 1813. године. У овом манастиру остале су све до 1815. године, када су на позив кнеза Милоша, да би се подигао дух у народу, биле враћене у Србију, у манастир Каленић. После проширења српске државе 1833.

1804. до 1878. године”, *Историја српског народа*, V/2, Београд 1981, 316 - 341.

12 *Поменик шабачко-ваљевске епархије* (пр. проф. А. М. Поповић), 1, Београд 1940, 24.

13 Сава епископ шумадијски, *Српски јерарси од деветог до двадесетог века*, Београд – Подгорица – Каленић - Крагујевац 1996, 305.

14 Ј. Илић, „Миљковић Гаврило”, *Српски биографски речник* (ур. Ч. Поповић, Б. Бешлин), 6, Нови Сад 2014, 723 - 724; Љ. Дурковић Јакшић, „Обнављање манастира Студенице и пренос из Каленића моштију светог краља Стефана Првовенчаног 1839. године”, 275 - 305.

године, братство манастира Студенице, које је до тада боравило у манастиру Каленићу, започело је иницијативу обнове манастира Студенице уз помоћ државних власти (иако се година 1824. узима као почетак обнове), а за годину завршетка градитељских радова на манастирском комплексу сматра се 1839, када су 20. августа пренесене мошти светог краља.¹⁵

Будући да је био велики присталица династије Обреновић, епископ шабачки Максим Савић насилно је уклоњен са епископске катедре 1842. године након Вучићеве буне,¹⁶ те стражарно спроведен прво у Београд, а одатле бива заточен у манастиру Студеница.¹⁷ Из Студенице је премештен у манастир Каленић, 1843. године, у коме је био *игуман и архимандрит*, и где је, у ноћи између 4. и 5. јануара 1847. године, вероватно задављен и бачен кроз прозор.¹⁸ Као епископ шабачки помиње се на запису спољашњег нартекса манастира Каленића 1843. године: *Макси(м) Сав(ић) архиеп(ей) Шаб(ачки) 1843, лѣт(о)*, односно у години у којој је подигнут манастирски извор (чесма), те датум његовог премештања у манастир његовог пострига.¹⁹

15 Г. Бабић, В. Кораћ, С. Ђирковић, *Студеница*, 184 - 186. М. Поповић, *Манастир Студеница археолошка открића*, 7 - 27. Љ. Дурковић Јакшић, „Обнављање манастира Студенице и пренос из Каленића моштију светог краља Стефана Првовенчаног 1839. године”, 276 - 284, 287 - 288, 301.

16 У жељи да промене начин управљања Србијом уставобранитељи су искористили повољан тренутак да подигну буну против кнеза Михаила Обреновића 1842. године. На челу буне налазио се Тома Вучић Перишић који је потукао кнежеву војску, тако да је Михаило био принуђен да 7. септембра напусти Србију. На престо је, седам дана касније, доведен кнез Александар Карађорђевић, Карађорђево другорођени син. (Ј. Милићевић, „Србија 1839–1868”, *Историја српског народа*, V/2, Београд 1981, 259 - 260)

17 Сава епископ шумадијски, *Српски јерарси од деветог до двадесетог века*, 305.

18 М. Ђ. Милићевић, *Поменик знаменитих људи у српског народа новијег доба*, 635. Сава епископ шумадијски, *Српски јерарси од деветог до двадесетог века*, 305. Да се Максимово убиство десило у ноћи између 4. и 5. јануара не спори се ни у Поменику шабачко-ваљевске епархије, 24. Међутим, у овом делу као година убиства наводи се 1844. Да је до страдања епископа Максима дошло 1847. године види се из писма министра унутрашњих дела Илије Гарашанина од 6. јануара 1847. године, у којем је министар покушао да случај прикаже као самоубиство, али наводећи да „ако Бог да среће и памети овде ће се сагрти корен Обреновића”. (С. Милеуснић, „Епископ шабачки Максим (Савић)”, *Каленић 4 - 5* (2001), 32).

19 В. Р. Петковић, *Старине • Записи • Листине*, Београд 1923, 50. Љ. Стојановић, *Стари записи и натписи*, VI, Београд 1988, број 10482, 160.

За време обнове манастира Студенице одређен је да као „настојатељ над грађевином манастира Студенице” 1838. године, буде јеромонах Јоаникије Нешковић.²⁰ Јоаникије се замонашио у Каленићу 1833. године, био је ђакон београдског митрополита Мелентија Павловића, а игуман Студенице постао је 1845. године, да би у архимандрита био произведен 1847. године.²¹ Јоаникије је од 1849. до 1854. године био шабачки епископ, да би се пак на столици ужичко-крушевачког епископа, са седиштем у Карановцу и манастиру Жичи налазио од 1854. до 1873. године.²²

О обнови манастира Студенице сведочи трећи запис дугогодишњег студеничког игумана Гаврила Миљковића, који је био уметнут у рукопис, писан у Испосници Светог Саве, на црквенословенском језику, од 30. јула 1826. године. У овом запису, студенички игуман дао је исцрпне податке о обнављању конака и трију цркава после страдања 1805. и 1813–1815. године, у ком каже да се Студеница обнављала у периоду од 1824. до 1839. године, где се између осталог помиње да се *1832 љет от келијника до мутвака (кухиње) и вода доведе се у град (манастир) чешма ишчо је била старинем с(ве)тог Симеона...*, односно да је поменуте године доведена вода у манастир.²³

Због саме конфигурације терена у структури студеничке заравани, уочена је врло изражена појава подземних вода. Акумулација уливања посебно је уочена на простору цркве Светог Николе, што не искључује претпоставку да је извор над којим је подигнут натпис, у ствари била једна врсте чесме, према запису игумана Гаврила Миљковића.²⁴ Остаци водоводног канала у издубљеним мермерним плочама,

који је пролазио кроз бедем, непосредно уз троугану кулу, могли би представљати део водовodne манастирске инфраструктуре коју су онеспособили Турци 1805. године, неупотребљивесведо1832.године. Тада је водовод био поправљен, а вода спроведен до кухиње, као и на неколиким местима у порти, о чему сведочи и податак да је у манастирској порти било више чесми, потом и ктитирска плоча са једне од чесама из 1799. године. На познатом баркорезу из 1733. године, у сверном делу порте, приказана је зидана чесма, својеврсно сведочанство о постојању манастирске чесме, а њена локација, с обзиром на трасу водовода, претпоставља се да се налазила у оквиру манастира на простору југозападно од Богородичине цркве, ближе Трпезарији. О томе када је водовод изграђен, мишљења истраживача су различита. Претпоставља се да је водоводна конструкција могла бити грађена у другој половини XIII века или током XIV века. Пиликом конзерваторских радова, 1954. године у оквиру студеничког комплекса, на простору између Богородичине цркве и Трпезарије, као и у јужном делу студеничке порте, између Краљеве цркве и цркве Светог Јована, уочено је постојање и бунара.²⁵

Обнова чесме (извора) извршена је у периоду када се на шабачкој епископској столици налазио Михаило Јовановић, родом из Сокобање. Завршио је Богословију у Београду, а Духовну академију у Кијеву, где је и примио монашки чин у Кијевопечерској лаври. У чин ђакона рукоположен је 12. априла 1853. године, а у чин јеромонаха четири дана касније. Оба чина примио је од митрополита кијевског Филарета.²⁶

Након краћег задржавања на професорском месту на Богословији, Михаило је изабран за епископа шабачког 14. октобра 1854. године у својој тридесет трећој години живота. На месту епископа шабачког налазио се све до 25. јула 1859. године, када га је, услед

²⁰ Јоаникије је историју свог пострига објавио у *Календару Таковац* за 1867. годину. Овај спис представља својеврсну хронику манастира Каленића и околине за време његовог живота. (Епископ Јоаникије (Нешковић), „Каленићка хроника у првих шест деценија XIX века“, *Каленић* 3 (2008), 32).

²¹ *Поменик шабачко-ваљевске епархије*, 26.

²² М. Ђ. Милићевић, *Поменик знаменитих људи у српског народа новијег доба*, Београд 1888, 119. М. Савић, „Јоаникије Нешковић“, *Српски биографски речник* (ур. Б. Бешлин), 7, Нови Сад 2018, 316–318.

Љ. Ђурковић Јакшић, „Обнављање манастира Студенице и пренос из Каленића моштију светог краља Стефана Првовенчаног 1839. године“, 296.

²³ Л. Павловић, „Белешке о манастиру Студеници“, *Саопштења XIX* (1987), 170.

²⁴ М. Поповић, *Манастир Студеница археолошка открића*, 31.

²⁵ Исто, 17. Љ. Дурковић-Јакшић, „Обнављање манастира Студенице и пренос из Каленића моштију светог краља Стефана Првовенчаног 1839. године“, 283–284, 304. Д. Здравковић, *Царска лавра Св. Студенице*, Краљево 1935, 56 - 57. Д. Љ. Кашић, „Студеница кроз векове“, *Осам векова Студенице*, 25–26. М. Поповић, *Манастир Студеница археолошка открића*, 187–189.

²⁶ *Поменик шабачко-ваљевске епархије*, 29.

оставке митрополита Петра, Сабор српских архијереја и духовенства изабрао у Крагујевцу за архиепископа београдског и митрополита српског, што је кнез Милош потврдио одмах,²⁷ а потом признао и утврдио и цариградски патријарх.²⁸

Као обновитељ извора (чесме) на натпису наведен је игуман манастира Студенице Теофил Павловић. Идентификација јеромонаха наилази на проблем јер у *Календару са шематизмом Књажества Србије за 1856.* наведен је као Теофил Поповић.²⁹ Из тих разлога, Љубомир Дурковић Јакшић у *Историји конака манастира Каленића* наводи Поповића као игумана манастира. Међутим, у истом тексту, користећи документа из Патријаршијског архива, Дурковић Јакшић као игумана Студенице наводи Теофила П. Мијушковића, вероватно уз претпоставку да средње слово представља или име оца или презиме Поповић.³⁰ Будући да се на натпису налази презиме Павловић, на становишту смо да је то исправно презиме Теофила, игумана манастира Студенице јер је извор (чесма) обновљен под његовим непосредним патронатом и у личном присуству. Ово становиште није у супротности са документима из Патријаршијског архива, само што средње слово означава презиме Павловић, а не Поповић.

27 Иако је чесма (извор) подигнута и обновљена у периоду владавине кнеза Александра Карађорђевића (1842 - 1858), потврђивање Михаила за митрополита извршио је кнез Милош Обреновић, будући да је на Светоандрејској скупштини 11/23. децембра поново усталичена династија Обреновић. (С. Јовановић, *Уставобранитељи и њихова влада* (1838-1858), Београд 1933, 461)

28 *Поменик шабачко-ваљевске епархије*, 29.

29 *Календар са шематизмом Књажества Србије за 1856.* Београд 1856, 47. Теофил се не налази у *Календару са шематизмом за 1857. годину*, да би се поново, као јеромонах Теофил, без презимена, поменуо у *Календару са шематизмом Књажества Србије за 1858.* Београд 1858, 49. Јеромонах Теофил последњи пут помиње се као сабрат студенички у *Календару са шематизмом Српскога Књажества за 1865.* Београд 1865, 77. (Захвалност за добијене податке из календара дугујемо монаху Игњатију Марковићу, докторанту Богословског факултета у Београду).

30 Љ. Дурковић Јакшић, „Историја конака манастира Каленића“, *Каленић* 5 (1986), 9.

У ком тренутку је извор (чесма) пресушио или постао неупотребљив, није познато, али пронађени натпис несумњиво говори о његовом постојању и извесном значају за манастир Студеницу, јер га је подигао епископ шабачки, а обновио јеромонах манастира.

Summary

INSCRIPTION FROM THE STUDENICA MONASTERY

The acquisition of the autonomy of the Principality of Serbia in 1830 also marked the beginning of the restoration of Christian shrines, not only as religious objects but also as national symbols. The restoration of the Studenica Monastery began in the 1830s, and, during the archeological excavations, a certain inscription was found in the area of the monastery complex. It is an inscription dating from the mid-sixth decade of the nineteenth century, testifying about the time when the fountain was built and the time when it was restored.

The inscription shows that the fountain (source) was erected in 1843 by the bishop of Šabac, Maksim Savić, who in his lifetime witnessed political and dynastic turmoil in Serbia. The fountain was restored in 1856 by the Studenica monk Teofil Pavlović. In the Calendar with the Schematism of the Principality of Serbia for 1856, as the abbot of the monastery was listed Teofil Popović. The authors are of the opinion that there was an error in the Calendar and that the correct surname of the monk Teofil is Pavlovic, not Popovic, as stated in the Calendar.